

JEAN JACQUES SCHNEITHER (1748-1806) EN ZIJN
BETEKENIS VOOR HET AANVANKELIJK
LEESONDERWIJS

door

D. JANSSEN

In 1796 had de Nationale Vergadering de scheiding tussen Kerk en Staat, waardoor de school los kwam te staan van de kerk, uitgesproken. De revolutie had de kerk de voogdij over de school ontnomen en ze in handen van de overheid gelegd. Wat J. H. Wester talloze malen uit de volksmond had opgevangen, bleek waar: dit goede hebben we aan de omwenteling van 1795 te danken. „Nederland is ten opzichte van opvoeding en onderwijs gelukkiger door de worsteling gekomen, dan men bij de rusteloze afwisseling van zijn lot had durven verwachten.”¹

De nieuwe status van de school en de nieuwe pedagogische denkbeelden, die zich rond 1800 openbaarden, zetten vele mannen aan het werk om ons land een nieuwe algemene schoolregeling te geven. Tot 1795 behoorde het onderwijs in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden tot het terrein van de plaatselijke of gewestelijke bestuurslichamen.

Na de Nationale Vergadering op 1 maart 1796 dienden drie burgers, J. J. Schneither en C. Rogge te Leiden en J. Ankringa uit Leeuwarden hun „Proeven van een Ontwerp van Nationaal Onderwijs” in. Ten slotte resulteerde dit in 1798 in een uitgave van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen: „Algemene Denkbeelden over het Nationaal Onderwijs.”

Wie was deze Jean Jacques Schneither?²

Hij was 28 juli 1748 te Neunforn (kanton Thurgau) in Zwitserland als Hans Jacob Schneiter geboren. In 1796 brandde de kerk waarin alle familiepapieren bewaard werden af, zodat er van die levensperiode, ook in Zwitserland, niets bekend is.

In 1777 bevindt hij zich in Grave waar hij behoort tot het daar gelegerde Zwitserse regiment Bouquet. Hij was gehuwd met Anna Catharina Wüst. Op 30 maart 1782 laat hij zich als student inschrijven aan de Leidse universiteit. De 14e april 1786 werd hij poorter van Leiden en in het poorterboek van 1786 J. fol. 237^v ingeschreven als Jean Jacques Schneither. Het aannemen van dezelfde voornamen als Rousseau zal wel verband gehouden hebben met zijn positie van Frans kostschool-

J. J. SCHNEITHER (1748-1806) naar een krijttekening van Joh. Anspach van 22 en 23 februari 1801.
(Welwillend afgestaan door mr. J. van Gelein Vitringa te Arnhem).

houder en de algemene bekendheid van de Franse pedagoog in die tijd.

In de achttiende eeuw was n.l. het aantal Franse schoolmeesters voortdurend toegenomen. Ook hij vestigde zich te Leiden als Frans kostschoolhouder. In het poorterboek staat achter zijn naam „taalmester”.

Zijn vrouw overleed in 1793. Het volgende jaar huwde hij met Agatha Maria Colenbrander. Hij overleed 19 april 1806 en werd te Katwijk begraven. Na zijn dood bleef zijn school onder leiding van zijn weduwe voortbestaan, totdat het gebouw op 12 januari 1807 bij de Ramp van Leiden totaal werd verwoest, waarbij drie leerlingen het leven verloren.

Twee zoons volgden het voetspoor van hun vader.

George Antoine, geb. 6 juni 1800, het vijfde kind uit het tweede huwelijk, was rector der latijnse school te Wageningen, waar hij zijn oudere broer Agathon opvolgde, die naar Deventer ging. In 1829 werd hij rector te Middelburg en in 1839 te Rotterdam. Onder zijn leiding werd in 1843 deze latijnse school omgezet in het Erasmiaans gymnasium.

Over hem schrijft mr. H. Wijnbeek in 1845 in zijn rapport: „Ook hier staat de rector, de geleerde en bekwame G. A. Schneither aan het hoofd, die zich voorbeeldig van zijne taak kwijt, het geheele onderwijs door zijne ijver bezielende, de orde en regelmatigheid handhavende.” (Zuidhollandse Studiën XI bld. 153).

De jongste zoon, Jules Auguste, geb. 28 sept. 1803, promoveerde in 1827 in de rechten en in 1828 in de letteren. Aanvankelijk was hij advocaat te Nijmegen; daarna rector der latijnse school te Wageningen (1829), Zierikzee (1835) en Groningen (1841), waar hij zijn broer Agathon opvolgde, die in dat jaar overleden was.

Over hem schrijft mr. H. Wijnbeek³ in zijn rapport van 1838: „Hij is schoolopziener sedert 1½ jaar. Hij heeft veel moeite om de meeste onderwijzers, die zeer verslapt zijn in hunne pligtbetrachting, aan geregelden orde en behartiging van hun beroep te gewinnen. Van zijnen ijver is echter te verwachten, dat hij hierin van lieverlede bij de meesten zal slagen.” Hij overleed in 1860 te Groningen.

In de eerste plaats kreeg J. J. Schneither grote bekendheid door zijn opleiding van onderwijzers en heeft daardoor veel bijgedragen tot een verbeterd onderwijs, gelijk Wester dit in Groningen, Nieuwold in Friesland, het Zeeuwsch Genootschap in het zuiden en de M.t.N.v.'t.A. in ons gehele land gedaan heeft.

Rond 1800 stichtten verschillende departementen van de M.T.N.v.'t A. scholen. Soms stelden de hoofdonderwijzers zich beschikbaar kwekelingen op te leiden. Dit had tot gevolg dat met name te Amsterdam, Haarlem, Leiden en Groningen kweekscholen ontstonden en „alles

voorbereid werd voor de schoolverbetering, die eerst toen van staatswege kon plaats hebben, toen het oude staatsgebouw gesloopt, de kerk van den staat gescheiden en meer eenheid in het algemeen bestuur gebragt was." 4 In Amsterdam werd zelfs in 1799 een leer- en kweek-school voor „vijftig jonge dochters" opgericht.

Dat opleiden tot onderwijzer was trouwens geen overbodige luxe. In het „Rapport over den staat en de middelen ter verbetering der laagere scholen, Leiden 28 Juni 1796" lezen we o.a. over „Het onderwijs voor de Meesters Zelfen. Het lijdt immers geen twijfel, of de meesten hunner, zijn in bijkans alles wat maar eenigszins tot een beschaafde opvoeding gerekend moet worden te behooren, ten eenenmale onkundig." De commissie die dit rapport uitbracht drong er dan ook op aan „op alle mooglijke wijzen te handhaven en te bevorderen het School, opgericht door het Leydsche Departement der Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen; thans meer bepaaldelijk ingericht ter opleiding van aanstaande Schoolmeesters. Het bestuur over dit School en het reglement van onderwijs hier voor onlangs opnieuw ontworpen, is zoodanig dat het gerust den toets van des kundigen kan doorstaan." Dat reglement schreef o.a. voor dat de lector (Schneither) 's maandags- en 's woensdags-avonds 1 of 2 uur zou lesgeven „in de wijze hoe het verstand en het hart van de kinderen best te vormen." Daar men van de nodige ijver en toewijding der onderwijzers, gezien het gehalte, niet ten volle overtuigd was, stelde men verder voor: „Om het bijwoonen dier lessen aan te moedigen, zou de Schoolcommissie van tijd tot tijd loflijk kunnen bekend maaken de namen van hun, die er gebruik van maakten; en tot schande de namen van die jonge Meesters en Aankomelingen, welken volstrekt onwillig waren om die lessen bij te woonen."

Ook op bld. 55 van genoemd rapport steekt men de loftrumpet over Schneithers school. Het heet daar: „Tot de volmaakste soort van deeze Schoolklasse behoort buiten twijfel het School van het Leydsche Departement der Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen: een School, hetwelk, schoon nog voor veele verbetering vatbaar, nochtans boven soortgelijken al vrij wat verheven is, en thans veel hoope oplevert: indien het verder mogt ondersteund worden, van langzamerhand zelf een goede kweekschool voor Schoolmeesters te kunnen opleveren."

De reputatie van Schneithers school blijkt niet tot Leiden beperkt te zijn gebleven. In de „Nagelaten Verhandelingen" van J. H. Nieuwold (geschreven in 1796 maar uitgegeven in 1822 door H. W. C. A. Visser) staat: „Men heeft in Holland gezegd dat men een *Schneither* moet zijn, om te kunnen onderwijzen als hij. Dit zal wel waar zijn, ten aanzien

van zijn mondeling onderwijs, hetgeen hij vooraf geeft: maar ten aanzien der letteroefening is dit niets dan vooroordeel." Enige bld. verder schrijft hij: „Een school moet in het geheel eene opvoedingsplaats zijn. Men zegge niet meer, dat dit onmogelijk is. Schneithers voorbeeld bewijst het tegendeel in Leyden.”

In de tweede plaats, en dit is misschien Schneithers grootste verdienste, kreeg hij bekendheid door het invoeren van de *klankmethode*, waarmee hij brak met de tot dusver gevolgde methode om *lezen te leren* door middel van *spellen*.

In 1796 gaf hij zijn „Nieuwe leerwijze, om kinderen binnen zeer korten tijd te leeren leezen en denken”, uitgegeven bij D. du Mortier in Leiden. Schneither verdringt met deze methode het oude lezen leren door spellen en er ontstaat een strijd tussen de aanhangers van de klank- en van de spelmethode, die nog heel lang zal duren. De volledige overwinning op de spelmethode zou pas in 1866 worden behaald door de methode van H. Bouman, directeur der kweekschool in Amsterdam. Dan pas is de periode van lezen door spellen definitief afgesloten.

Achteraf verbaast men zich er over dat de spelmethode zich enige eeuwen lang tot ver in de negentiende eeuw heeft kunnen handhaven. Het was toch voor een kind dat nog niets van letters af wist een absolute onmogelijkheid om, na gehoord te hebben: oo-en-zette-ee, het woord *onze* samen te sellen. (Men begon al gauw met het *Onze Vader*). Of met: es-see-ha-oo-uu-tee, het woord *schout*. Het kwam er op neer dat de meester woord voor woord voorzei. Wat de kinderen reprocceren konden, hadden ze door nazeggen uit het hoofd geleerd of het was een soort globaal lezen. Een sprekend voorbeeld van het onmogelijke dat men van het kind vergde is het uitspreken van: ka-dubbele duwe-ie-ka, dat dan *kwik* moest opleveren (dubbele duwe, vergelijk het Engels).⁵ Geen wonder dat het spellen soms twee jaar duurde voor het kind tot lezen kwam en op de avondschool van het weeshuis te Leiden vier „meisjes” zijn tussen 20 en 30 jaar die nog niet aan lezen toe waren.

Hoe dat lezen leren nu eigenlijk precies in zijn werk ging wordt ons beschreven in: „Verhandelingen over Verbeteringe der openbaare, vooral der Nederduitsche Schoolen, uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen” bld. 339. Men leest daar:

„Een of ander zal opgeroepen worden, met het a-b bordje, of boekje in het teder handje: het onnozel wicht nadert met trillende leedjes: het beevend handje wordt aangevat: men zal beginnen met de letter a: de Meesteres wijst: het kind moet ook zyn vingertje aan die plaats houden: deeze oefening brengt het geduld der Meesteres al ten einde: eindelyk komt het zo verre, dat het kind zyn vingertje daar stil houdt: nu moet het zeggen,

welke letter dit is: daar het nergens begrip van heeft, en de vrees het nog meer bedwelmt: de Meesteres bromt en pruttelt over zyne verregaande domheid, en, ziende dat het knaapje nog wel wat wachten zal, eer het uit zich zelven a zeggen zoude, zal zy hem voorzeggen a: het kind heeft geen begrip wat het verrichten moete: het kan ook geen denkbeeld vormen van dit te moeten nazeggen: verwonderd en toornig over zyne zeldzame bothed schreeuwt zy nog eens met een schelle stem a, het wicht zwijgt, het schreit: men zal het onderwijs herhaalen zo lang, tot dat het zoetertje werktuiglijk heeft nagezegd a. Dit alles geschied onder een onophoudend geraas en getier der overige kinderen: terwijl het gevolg van zulk onderwijs is, dat veele kinderen in een jaar de letteren al kennen."

Kent het kind eindelijk de letters dan gaat men over tot het spellen.

„O, en, on, zegt de Meesteres voor, het wicht zegt het na: al verder! zet, ee, ze, onze: maar er moeten meer vorderingen gemaakt worden; het Onze Vader moet geheel gekend worden. Doch zo veel moeite aan elk in 't byzonder te besteeden kan niet aangaan. De meesteres laat dan *deez*e, dan geene by zich komen, de overige moeten alle hard op na zeggen o, en, on. Het kind komt na dagen en jaaren eindelyk zo verre dat hetzelfde het Onze Vader weet op te dreunen."

De *onbekwaamheid* van vele schoolmeesters speelde bij de overgang naar het nieuwe ook een grote rol. In het rapport van 1796 hier boven genoemd lezen we op bld. 60: „dat zeer veelen, en dit geldt wel inzonderheid het grote meerendeel der Armenschool-Meesters, niet voorzien zijn van die bekwaam- en kundigheden die noodzakelyk zijn. De kring der kennis zelfs van de Kundigsten, bepaalt zich hoofdzakelyk tot het leezen, en dat nog wel tot zeer gebrekkig onoordeelkundig leezen; tot het schrijven vervolgens en tot het van buiten kennen van eenige catechiseerboekjes." Wel verklaart de commissie op bld. 60 dat het de schoolmeesters niet aan ijver en goede wil ontbreekt, maar heeft enkele regels daarvoor geconstateerd „dat er omtrent de bekwaamheid van zeer veelen dier menschen niet veel goeds noch opbeurends te zeggen valt." En voor verbetering waren ze blykbaar ook niet vatbaar. Het rapport vermeldt op bld. 62: „Zegt men hun iets ter verbetering, zij be-roepen zich op de oude gewoonte; die en die hunner voorzaten hebben het nooit anders gedaan! Gebiedt men het hun, zij gehoorzamen, maar alleen tot zoo lange de Inspector zich in het school bevindt. Nauwelijks is deze vertrokken, of alles is wederom op den ouden voet. Het gevolg is dan ook, dat, zoo er tusschentijdsch een Inspector de Schoolen bezoekt, hij doorgaands door de Onderwijzers met den nek wordt aangezien: dat hem weldra alle moed op verbetering en herstel ontzinkt." Later worden de meesters kortweg ongeschikt genoemd.

Het is duidelijk dat bij een dergelijke instelling van de onderwijzers voorlopig van een aanzienlijke verbetering van het aanvankelijk leesonderwijs geen sprake zou zijn. Er schuilt dan ook geen overdrijving in de verzuchting van Nieuwold in 1796 in zijn Nagelaten Verhandelingen, „Ondertusschen is het schoolwezen op de meeste plaatsen nog op denzelfden voet, inzonderheid ten opzichte der eerste beginselen, als voor twee honderd jaren.”

Te meer moet men er zich over verbazen dat de spelmethode zo lang gevolgd werd, al waren de meesters dan vaak conservatief en onbekwaam, omdat er ook vele zeer bekwame schoolmeesters geweest zijn in de 16e en 17e eeuw. Want reeds in 1531 had Valentin Ickelsamer, schoolmeester te Rothenburg a/d Tauber, tijdgenoot van Luther, een klankmethode uitgegeven: Rechte Weis auff's kurzist lesen zu lernen. Maar ook in Duitsland zou het nog bijna drie eeuwen duren voor H. Stephani met zijn „Methodische Anweisung zum Leseunterricht” (1802) de spelmethode langzamerhand kon uitschakelen. Schneithers methode werd in ons land gevolgd door J. H. Nieuwold in Friesland⁶. Maar de zeer bekwame Wester voelde weinig voor Nieuwolds klankmethode: hij trachtte niet iets geheel nieuws te leveren, maar verbeterde zijn spelmethode en heeft daardoor de invoering van de klankmethode vooral in Groningen met enige decennia vertraagd.

Doch ook het *volk* zelf, de ouders der leerlingen, waren vaak tegen de nieuwlichterij gekant.⁷ Lezen leren zonder spellen was nu eenmaal onmogelijk. B. L. v. Albada⁸ schrijft: „maar de meester zag zijn leerlingen als bladeren wegvallen, want verreweg de meeste ouders waren zoo doorpekeld met de geest van het oude, dat zij de goede man voor waanzinnig hielden en hem dreigden, hun kinderen te zullen wegnemen, zo hij niet ophield met zijn leerlingen te spelen en te schertsen en er de *misselijke* namen b, d, g, h (dus niet bee, dee, gee, ha) in te draaien.” En dan leed hij zelf schade door de derving der schoolgelden.

Inspecteur H. Wijnbeek deelt b.v. in 1837 in zijn verslag over Anloo (Dr.) mee: „Het leesonderwijs ving aan met spellen. De onderwijzer verschoonde zich deswege door te verzekeren, dat de ouders vooringenomen waren tegen de klankmethode.” Over Alphen (N.Br.) bericht hij: „Om den ouders terwille te zijn, volgt de anders bekwame onderwijzer J. de Vletter de spelmethode.”

Hoe ingeroest de overtuiging was dat het spellen nodig was blijkt uit de „Algemeene Denkbeelden voor het Nationaal Onderwijs.” De hoofddenkbeelden hierin geven blijk van een ongewoon grote vooruitstrevendheid (b.v. na 30 dienstjaren pensioen gelijk aan de wedde). Maar

de klankmethode zoals Schneither die voorstelde vormde een onverteerbaar brok. Men ging bij de behandeling van het lezen (bl. 30-38) zelfs niet op de methode in al had Schneither die aan de Nat. Verg. opgedragen. „We gaan alle voordeelen, welke men van de leerwijze, het *leeren lezen zonder spellen*, opgeeft, stilzwijgend voorbij; ze zijn te vinden in een Fransch werkjen, genaamd *Alphabeth pour les Enfants*, de M. de Launaj & Co., Paris 1750; in het werkjen van Berthaud, *Quadrille des Enfants*; in dat van den Burger Schneither, aan de Nationale Vergadering opgedraagen, en in eenige Hoogduitsche werken.” Alsof iedereen die werken bij de hand had! Maar dan komt de aap uit de mouw. „Dan, of men met *de oude leerwijze, met die noodige verbeteringen, waarvoor ze vatbaar is*, niet hetzelfde oogmerk, en op een gemakkelijker wijze kan bereiken, hieraan durven wij nauwelijks te twifelen.” (de cursivering is oorspronkelijk). Zo gaat de commissie een zestal bladzijden voort het nieuwe te bestrijden en de oude methode aan te prijzen, waarbij zij wel verschillende verbeteringen voorstelt. En zo stond dus de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen tegenover Schneither en Nieuwold. De historie heeft bewezen wie het juiste inzicht had.

Toch werd, tenminste in Holland, de nieuwe klankmethode in veel gevallen aanvaard, al ging het heel aarzelend en langzaam.

Behalve de reeds genoemde oorzaken zijn er nog twee, die de verbreiding van de nieuwe methode tegenwerkten. In de eerste plaats de *tegenstand* tegen het nieuwe en voorts de onbekendheid met de methode. Men denke bij dit laatste slechts aan de communicatiemiddelen in die tijd. J. v. Dobben, onderwijzer te Haarlem, gaf in 1808 drie kleine leesboekjes uit. In het voorwoord schrijft hij: „Daar het nog niet te voorzien is, dat men op alle lagere scholen in ons Vaderland de zoogenoemde *nieuwe leerwijze* (om namelijk de kinderen lezen te leeren zonder spellen) zal kunnen invoeren; zoo uit hoofde van het algemeen vooroordeel . . . als uit hoofde van de weinige kennis, welke men tot hertoe van die leerwijze verkregen heeft⁹; zoo heb ik gedacht, door het uitgeven van dit werkje, het lezen leeren voor kinderen gemakkelijk te maken, zonder den ouden weg te verlaten.” Men ziet hoe moeilijk een definitieve breuk met het verleden was. Volgens de schrijver zijn de boekjes bedoeld als voorloperij „tot de Werkjes van den Heer Nieuwold, die alle zeer geschikt zijn om hier op te volgen”.

Hoe is Schneither tot zijn methode gekomen? Hierover zegt hij in het voorbericht:

„Het uitgeeven deezer Leerwijze, is een gevolg van eene verhandeling over

het Leezen en leeren Leezen, door mij in Louwmaand van het Jaar 1791 op eene Departements Vergadering der Maatschappij: *Tot nut van 't Algemeen*, te Leyden, voorgelezen. Na dat ik voor de Leden des gezegden Departements, zoo als ik geloof, ontegenzegglijk beweezen had, dat de gewoone manier om Kinderen door spellen te leeren leezen, verkeerd, schadelijk en onnatuurlijk was, nam ik aan eenige Kinderen, welke nimmer in boeken geleerd, noch ooit op eenig school geweest, en dus, ten deezen opzichten nog niet bedorven waren, binnen weinig weken het Leezen te leeren.

De Kinderen werden mij door eene Commissie uit het Departement bezorgd, en eerst onderzocht of zij tot mijn oogmerk geschikt waren, dat is, of zij volkomen onkundig waren in het geen men letterkennis pleegt te noemen. Zeven derzelven werden mij overgegeeven, en ik begon mijne proeve met hun daaglijks *één uur* les te geeven, zonder dat ik daartoe andere dan gewoone schoolboekjes had; echter volgde ik, *zoo veel het mogelijk was*, de hier beschreeven Leerwijze. Na zestig uren onderwijs aan de Kinderen gegeeven te hebben, verzocht ik eene Departements-Vergadering, om in dezelve de beloofde proeve af te leggen . . .

Men denke niet dat deeze Kinderen slegts in die boeken, welke ik tot hun gewoon onderwijs gebruikte, leezen konden; dat zij slegts den inhoud van die boeken verstonden, welke zij geduurende hunnen leertijd van zestig uren, meermaalen geleezen hadden, en dus den inhoud derzelven van buiten kenden. — Neen: zij noemden de Lettergreepen van alle woorden — om het even van hoe veel Syllaben die ook waren — welke hun door de aanschouwers werden opgegeeven; zij noemden de Letters in iedere lettergreep, en konden dus volmaakt spellen; zij lazen in boeken welke zij van te vooren nooit gezien hadden, en welke ten dien einde opzettelijk werden daar gebracht, en verstonden het geen zij lazen. Een van hun las in een prijs, waar meede een ieder beschonken werd, het geen met de pen, en dus met eene gewoone schrijffletter geschreeven was, iets dat hij gewis van te vooren niet gezien had.

Het gevolg deezes proeve, en de alle verwagting te bovengaande uitslag van dezelve, is de grondslag en de oorzaak geweest van de stichting van het Leydsche Departementsschool; welk naar deeze Leerwijze is ingericht, en door het vaderlijke opzicht en de stipte order van deszelfs kundige Opzienders, eene der beste Burgerschoolen in Nederland is. Deeze Leerwijze geeve ik thands over aan het Publiek, hetzelve leeze, oordeele en beslisse — maar echter niet eerder, dan na altoorens de proeve bij onderzinding en volgens het hier bij gevoegde gebruik er van genomen te hebben.”

Hierop volgt een uitvoerige „onderrichting wegens het gebruik deezer Nieuwe Leerwijze.”

Deze methode om lezen te leren was overigens geen uitvinding van Schneither zelf. Hij maakte de methode na bestudering van Berthaud: *Le quadrille des enfans, ou système nouveau de lecture.*” In de „Nagelaten Verhandelingen” I bld. 123 van Nieuwold lezen we: „Berthaud

leerde reeds voor het jaar 1744 vierjarige kinderen in zeer korte lesjes al spelend binnen zes weken lezen, met gemak. In 1734 leerden de kinderen in Maagdenburg in twaalf weken lezen. En dit is in Duitschland niet zeldzaam."

De proef die Schneither in 1791 nam schijnt hij op verschillende manieren nog herhaald te hebben. Nieuwold deelt n.l. nog mee: „Schneither heeft in Leiden meermalen binnen eenige maanden, kinderen die nog geen of weinig Fransch en geene a en b kenden, in eene Fransche courant geleerd te lezen, naar den trant van Berthaud. Nu brengt hij kinderen, na eenig voorafgaand mondeling onderwijs, binnen eene maand aan het lezen, in het Nederlandsch. Het spellen leert hij hen *daarna, binnen eenige uren.*"

Maar niettegenstaande deze propaganda maakte Schneithers klankmethode maar weinig voortgang. Zelf had hij nog maar weinig van de resultaten gezien, toen hij in 1806 overleed. Het voorwoord uit de hierboven aangehaalde boekjes van Van Dobben spreekt in dit opzicht duidelijke taal. Nog duidelijker echter zijn de uitspraken van de hoofdinspecteur mr. H. Wijnbeek, die toezicht uitoefende over ongeveer 5000 scholen. ¹ Vele, vele malen klaagt hij er in zijn rapporten, uitgebracht in de jaren tussen 1833 en 1848 over, dat nog altijd in sommige scholen de spelmethode wordt gebruikt. We doen slechts een willekeurige greep:

Stroe (een gehucht op Wieringen). „De bejaarde meester Van Jongkind liet ieder kind afzonderlijk voor zijn lessenaar komen en op den ouden trant spellen."

Schouwerzijl (Gron.). „... een verarmde meester, vermagerd en met schamele kleederen. Zijn gehele inkomen bedroeg niet meer dan f 100,- in 't jaar. Hij volgde nog de oude spelmethode, leerde geen acht geven bij het lezen op de rusttekens. Deze ongelukkige heet O. Jelters."

Rucphen (N.Br.). Ongelukkigerwijs volgen de nonnen de oude spelmethode en bleken zij mij onbekend met de verbeterde leerwijze. De onderwijzer M. v. Beden volgt de verbeterde leerwijze met het gelukkigst gevolg."

Hoek (Z.Vl.). „Hier wordt nog gespeld op de oude manier."

Loevestein. „De leerwijze is achterlijk. Hij leert nog lezen door middel van spellen."

Friesland. „Voorts is hij (schoolopz. Nieuboer Ferf), als Vries, hoogingenomen met de leerwijze van Nieuwold, ofschoon het hem niet gelukt was, op vele der scholen de oude spelmethode af te schaffen."

¹⁰ Scholen en Schoolmeesters onder Willem I en II, dr. R. Reinsma, Den Haag z.j.

¹¹ Deze behoudzucht was natuurlijk ook vaak een kwestie van zelfbehoud. Een voorbeeld hiervan vinden we in een verslag van Th. v. Swinderen uit 1810. Hij heeft de school in Saaxum (Gron.) bezocht. „Toen de school uit was, en ik hem onder anderen ook zeide, dat ik tot nu toe geduld met hem had gehad, maar hij nu volstrekt andere boeken moest gebruiken, verzocht de man mij smekende, en bijna schrijvende, dat ik hem toch nimmer noodzaken mogt, andere boeken te gebruiken, want dat hij deze boeken nu reeds bijna 40 jaren gebruikt had en bij verandering daarvan zeker oogenblikkelijk gek zoude worden. Konde men zulk eenen man een eerlijk pensioen bezorgen, wat zou zulk een gemeente van deze kleine uitgave niet veel voordeel trekken.” Maar in 1813 was hij er nog.

PROEFWERKEN MET VIERKEUZE-VRAGEN: EEN AFRONDING.

E. WARRIES

Tot mijn spijt heb ik gekonstateerd dat om onverklaarbare redenen in mijn artikel in Paed. Stud. aflevering 1 ruim een pagina tekst is weggevallen. De beknopte handleiding voor het schrijven van schooltoets-items waarmee het stuk eindigde is zo wat àl te beknopt geworden. In overleg met de redactiesecretaris werd een „afronding” geschreven die hieronder volgt. De reeds beschreven eerste vier stappen zijn hier nog eens kort samengevat. Bij de samenstelling van het daarna volgende heb ik tevens gebruik gemaakt van enkele opmerkingen van drs. Sj. Sandbergen die een hoofdstuk schreef in het boek „Studietoetsen”¹

Beknopte handleiding: de eerste vier stappen

In het Research Instituut voor de Toegepaste Psychologie is in de loop der jaren op grond van eigen ervaring en die van anderen² een bruikbare procedure voor toetsconstructie ontwikkeld. Voor een vak of studie-onderdeel wordt een itemschrijfgroep van 5 of meer personen (waaronder een toetsconstructeur van professie) samengesteld. Men begint in die groep circa één jaar vóór de geprojecteerde toetsdag met het doorlopen van de hieronder beschreven weg, waarvan het begin dus zoals gezegd uitvoeriger reeds is beschreven in aflevering 1, 1969, van dit blad.

Eerste stap: In eerste bespreking(en) wordt vastgelegd over welke leerstof gevraagd zal worden en welke soort vragen in concreto bij de stof horen. De gewenste aantallen opgaven worden vastgesteld. Een voorlopige werkverdeling regelt de verantwoordelijkheden van de teamleden.

Tweede stap: Uitgaande van de eisen die men aan goede items stelt maken de itemschrijvers elk afzonderlijk hun huiswerk. Zij sturen dit vervolgens naar de centrale administratie.

Derde stap: De administratie maakt het ingezonden werk leesbaar, nummert de items, vermenigvuldigt de stukken en zendt deze rond aan alle leden van het betreffende team.

Vierde stap: De teamleden bestuderen grondig elkaars werk. Zij vergelijken niveau en inhoud van de items met de gemaakte afspraken over de leerstof. Ze toetsen de vormgeving aan de bekende eisen. Ze keuren

¹⁰ Scholen en Schoolmeesters onder Willem I en II, dr. R. Reinsma, Den Haag z.j.

¹¹ Deze behoudzucht was natuurlijk ook vaak een kwestie van zelfbehoud. Een voorbeeld hiervan vinden we in een verslag van Th. v. Swinderen uit 1810. Hij heeft de school in Saaxum (Gron.) bezocht. „Toen de school uit was, en ik hem onder anderen ook zeide, dat ik tot nu toe geduld met hem had gehad, maar hij nu volstrekt andere boeken moest gebruiken, verzocht de man mij smekende, en bijna schrijende, dat ik hem toch nimmer noodzaken mogt, andere boeken te gebruiken, want dat hij deze boeken nu reeds bijna 40 jaren gebruikt had en bij verandering daarvan zeker oogenblikkelijk gek zoude worden. Konde men zulk eenen man een eerlijk pensioen bezorgen, wat zou zulk een gemeente van deze kleine uitgave niet veel voordeel trekken.” Maar in 1813 was hij er nog.